

УДК 612 – 053.3

DOI 10.32626/2413-2578.2020-15.66-78

А. Б. Заплатинська

ortonpu@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-5604-5617>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ВЗАЄМОДІЇ У БАТЬКІВ З ДИТИНОЮ ПЕРШОГО РОКУ ЖИТТЯ

Відомості про автора. Анна Заплатинська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри ортопедагогіки, ортопсихології та реабілітології факультету спеціальної та інклюзивної освіти Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. У колі наукових інтересів: методики раннього розвитку, психолого-педагогічний супровід сімей і дітей групи ризику та з порушеннями психофізичного розвитку; упровадження технологій сенсорного інтегрування в інклюзивному освітньому середовищі. E-mail: ortonpu@ukr.net.

Contact. Anna Zaplatynska, Ph.D. of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Orthopedagogical, Orthopsychology and Rehabilitation, Faculty of Special and Inclusive Education, National Pedagogical Drahomanov University. In the area of scientific interests: methods of early development, psychological and pedagogical support of families and children at risk and with disorders of psychophysical development; implementation of sensor integration technologies in an inclusive educational environment. упровадження технологій сенсорного інтегрування в інклюзивному освітньому середовищі. E-mail: ortonpu@ukr.net.

Відомості про наявність друкованих статей: 1. Заплатинська А. Б. (2017) Нейропсихологічні основи укладання програми комплексної абілітації для дітей раннього віку. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, –190с. – С. 32-37. 2. Панченко Т.Л., Заплатинська А. Б. (2018) Раннє втручання як система комплексної допомоги дітям раннього та дошкільного віку. Народна освіта / Випуск №3 (36). Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5463

Заплатинська А. Б. Особливості формування навичок взаємодії у батьків з дитиною першого року життя. Статтю присвячено дослідженню проблеми розвитку дітей першого року життя, особливу увагу в приділено пренатальному розвитку та постнатальним змінам, що відбуваються у новому для дитини соціофізичному середовищі. У статті відзначається, що основною формою життєдіяльності новонародженої дитини є її емоційне спілкування з

батьками та різними соціальними групами дорослих людей. Тому з метою уникнення кризових явищ необхідно створювати соціально-педагогічні умови взаємодії дитини з дорослими. Батьки мають бути обізнаними з функціональними особливостями розвитку дитини на кожному віковому етапі від народження до трьох (чотирьох) років. З цією метою в фахове навчання молодих спеціалістів вводиться поняття компетентнісне або усвідомлене батьківство. Зокрема, у центрах раннього розвитку передбачається розроблення програми індивідуального розвитку, що передбачає різні форми супроводу сімей. Наприклад, навчання батьків в процесі спостереження за заняттями із фахівцями центру, супервізія сім'ї, надання консультативної допомоги та інше. Здійснено аналіз історичних поглядів на виховання і розвиток немовлят з урахуванням сучасних нейрофізіологічних та нейропсихологічних досліджень.

Ключові слова: розвиток, онтогенез, дизонтогенез, сенсорна депривація, сензитивний період.

Заплатинская А.Б. Особенности формирования навыков взаимодействия родителей с ребенком первого года жизни. Стаття посвящена исследованию проблемы развития детей первого года жизни. Раннее детство обеспечивает общее развитие, выступает основой для приобретения специальных знаний и способствует формированию устойчивых личностных качеств. Особое внимание в статье уделено перинатальному развитию и постнатальным изменениям, также отмечается, что основной формой жизнедеятельности новорожденного ребенка является ее эмоциональное общение с родителями и социальными группами. Поэтому необходимо создавать социально-педагогические условия взаимодействия ребенка со взрослыми. Родители должны быть ознакомлены с функциональными особенностями развития ребенка на каждом возрастном этапе от рождения до трех (четырёх) лет. С этой целью в профессиональное обучение молодых специалистов вводится понятие осознанное родительство. В частности, в центрах раннего развития предусматривается разработка программы индивидуального развития ребенка, которая и сопровождения семьи которая воспитывает ребенка с инвалидностью. Например, обучение родителей в процессе наблюдения за занятиями со специалистами центра, супервизия семьи, оказание консультативной помощи и прочее. В статье осуществлен анализ исторических взглядов на воспитание и развитие младенцев с учетом современных нейрофизиологических и нейропсихологических исследований.

Ключевые слова: развитие, онтогенез, дизонтогенез, сенсорная депривация, сенситивный период.

Zaplatynska A. Peculiarities of formation of interaction in parents with the first year's child. Early childhood care and education is deeply rooted, and caring for children has always been an integral part of human society. Organizing and fulfilling the social roles of fatherhood has evolved over time and remains diverse across cultures, often reflecting family and community structures, as well as the social and economic roles of women and men. Historically, child care arrangements were largely informal, involving family members, households, and the community.

The first year of a child's life is spent in creating ideas about themselves and the outside world, most children are able to distinguish between themselves and others by the second year. This differentiation is crucial to a child's ability to determine how he or she should function in relation to other people in the environment. We consider parents of young children to be the first teacher because they are an integral part of the early learning process.

Global practice shows that an increasing number of young parents are losing their connection with generations and family support. To date, Ukraine is preparing early development professionals to fill this gap by teaching parents with proper guidance and formation in children of behavioral skills, understanding of changes in the outside world, children become more comfortable with their surroundings, and especially important is a stable relationship with parents that allows them to manage. Parents who respond to children's emotions properly form a qualitative influence at the beginning of a relationship. There are appropriate techniques that parents can use to establish these relationships, which in turn will allow their children to learn more about their environment.

The article presents experimental and theoretical studies on advances have been made in the field of neurosciences (neurophysiology and neuropsychology), which link early developmental difficulties and the importance of proper care and parental care to the development and functionality of the brain throughout life of the child.

Keywords: development, ontogenesis, dysontogenesis, sensory deprivation, sensitive periods.

Актуальність дослідження. Численні дослідження в галузях педагогіки, психології, реабілітації та нейронаук (нейрофізіологія, нейропсихологія) підтверджують, що діти котрі отримали на ранніх етапах свого розвитку належний комплексний супровід командою фахівців краще опановують усі сторони соціальної адаптації. Також важливого значення у цей період набуває супровід сім'ї фахівцями та іншими партнерськими організаціями, що сприяє подоланню у батьків страхів та формує гармонійний психологічний клімат до взаємодії з власною дитиною.

Науково-теоретичний аналіз джерел. Діти навчаються у дорослих – це загальновідомий факт, що простежується у наукових

дослідженнях ХХ-ХХІ століть. Попри ряд сучасних наукових досліджень (О. Балуева, А. Ільїн, Г. Кукуруза, О. Лахно, Р. Оганджян), використання у роботі фахівцями авторських методик раннього розвитку дитини (Г. Домана, М. Ібука, С. Лупан, М. Монтессорі, Дж. Сілберг, Р. Штайнера), та програми розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років «Оберіг» і програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» в цілому розвиток немовляти залишається недостатньо вивченим та висвітленим у психолого-педагогічних публікаціях.

Метою статті є аналіз сучасних практик роботи з дітьми раннього віку, в тому числі з порушеннями психофізичного розвитку, та їх використання в процесі супроводу сімей центрами раннього розвитку. Теоретичне обґрунтування доцільності залучення батьків в процес розвитку дитини і формування у них компетентнісного підходу до виконання «батьківських обов'язків».

Виклад основного матеріалу. Основною метою сучасної освіти є допомога у розумінні можливості саморозвитку шляхом вдосконалення власного життя та оточення. Беручи за основу дану точку зору можемо виділити такі напрямки впливу на розвиток дитини раннього віку:

- у кожної дитини є потенціал;
- у кожної дитини є механізми саморегуляції;
- кожна людина з оточення дитини є «вихователем», і може допомогти в її розвитку якщо знає що робити;
- у віці 0-3 роки дитина повинна досягти гармонії в розвитку.

Власне «освіту» в ранньому віці необхідно розглядати як допомогу розвитковому потенціалу.

Перші роки життя дитини є найважливішими в процесі формування особистості, тому сім'я виступає вирішальним фактором її розвитку. Першими вчителями дитини є батьки, яким необхідно володіти практичними знаннями про способи допомоги в розвитку природних задатків та усуненні перепон, що можуть цей розвиток загальмувати. Відомо, що онтогенез (індивідуальний розвиток організму з моменту утворення зиготи до природної смерті.) не можна зупинити, але він може спотворитися і трансформуватися під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників у фізичні та інтелектуальні порушення, так званий дизонтогенез (порушення нормального індивідуального розвитку на будь-якому етапі життя). Зазвичай під дизонтогенезом розуміють порушення, що виникли в період внутрішньоутробного розвитку або протягом раннього постнатального життя [2, с.20-25].

В процесі розкриття ідеї нашого дослідження особливу увагу звертаємо на те, що ранньому віку передують не менш вагомий внутрішньоутробний розвиток під час якого відбувається закладка, формування та дозрівання центральної нервової системи, в якій фахівці виділяють такі компоненти:

- найстарший та глибоко розміщений, відповідає за інстинкт самозбереження, відчуття індивідуальності, захист власної території, потреби в усамітненні;

- наступний компонент відповідає за суспільну свідомість, взаємостосунки, відчуття приналежності до групи, турбота про потомство, співчуття та інше;

- третій компонент відповідає за вдосконалені сенсорні відмінності, особливу увагу до зовнішнього середовища, тривалий немовлячий період, раціональне мислення та творчий підхід до вирішення життєвих труднощів [4, с.13-14].

Наприкінці 60-х рр. XX століття А. Jean Ayres, висловила думку про те, що система відчуттів готова функціонувати ще до народження дитини. Підтвердженням цього є наявність у плода активної сенсорної системи, що широко відображено у різноманітних медичних дослідженнях. Зокрема визначено, що органи чуття і відповідні центри мозку дитини розвиваються до третього місяця вагітності, а протягом наступних шести вони удосконалюються і спеціалізуються відповідно до виконуваних в подальшому функцій (Дж. Айрес, Р. Шмидт) [1, с.14].

Отже, центральна нервова система дитини, в силу своєї важливості, під час вагітності розвивається найшвидше. Зокрема, кора головного мозку, збільшується настільки, що повинна скластися в декілька слоїв, щоб поміститися в черепній коробці [4, с.22]. Тому, голова новонародженого така велика порівняно з тулубом. Центральна нервова система (мозок) також контролює аналізаторні системи та органи відчуття, що формуються та дозрівають в такій послідовності:

- тактильна система (шкіра), завершує своє формування до 8-го тижня вагітності і виступає важливим джерелом інформації про оточуюче середовище. На сьогодні найбільш детально вивчено чутливість шкірного покриву плода, що піддається безперервному впливу м'язів матки і черевної стінки матері. Так, Ф. Вельдман описав метод встановлення зв'язку з плодом на емоційному рівні – гаптономію (контакт через дотик), що дає можливість підтримувати глибокий контакт між батьком, матір'ю і плодом через черевну стінку (F.Veldman) [1, с.14; 4, с. 23];

- нюхова система, формується у плода до 2-го місяця внутрішньоутробного розвитку. Нюх проявляється лише за наявності повітря, тому не діє до моменту народження;

- смакова система, розвивається до 3-го місяця внутрішньоутробного розвитку і добре розвинена, оскільки плід поглинає певну кількість амніотичної рідини. Дослідження смакових відчуттів плода показали, що додавання розчину цукру шляхом введення у навколоплідні води змушує плід їх «жадібно» ковтати, а під час використання гіркої розчину кількість спожитої плодом рідини зменшується, і як наслідок негативних смакових відчуттів плід

демонструє гримаси незадоволення, що добре видно під час ультразвукової діагностики (J. Atkinson) [1, с. 14; 4, с. 24];

- слухова система формується між 2-м та 5-м місяцями. Достатньо вивчено й слухові сприймання плоду, оскільки внутрішнє вухо, яке сприймає звуки і передає сигнали в мозок, формується в кінці шостого місяця внутрішньоутробного розвитку дитини. Фахівці отримали такі висновки: наприклад, коли батько регулярно розмовляє з плодом під час вагітності дружини, дитина після народження буде впізнавати його голос. Також дослідження показали, що голос матері знімає напруження та повертає плід, а згодом і саму дитину до стану емоційної рівноваги. Особливу увагу психотравмі внутрішньоутробного розвитку надавав С. Гроф, який у своїх працях стверджує, що власне внутрішньоутробні психотравми сприяють виникненню таких захворювань як алкоголізм, наркоманія, маніакально-депресивний психоз і шизофренія [3]. Тобто, дитина в утробі матері підпадає під психологічні травми і готувати молодь до батьківства вкрай необхідно [4, с. 24-25].

У наукових дослідженнях щодо впливу музики на слухову систему в процесі внутрішньоутробного розвитку відзначають, що плід реагує вибірково. Наприклад, під час прослуховування музики твори Л. Бетховена і Й. Брамса діють на плід збудливо; А. Моцарта й А. Вівальді – заспокоюють дитину, рок-музика змушує її «шаленіти». У свою чергу новонароджені діти можуть розпізнавати музику або пісні, почуті в пренатальному періоді (С. Шушарджан) [1, с. 15].

Щоб зрозуміти цей феномен, було проведено низку досліджень і доведено існування «вібраційного резонансу». Тобто, при стимуляції однієї системи чи нервового центру вібрація поширюється на інші системи, які іннервуються, і така ланцюгова реакція призводить до динамізації всієї центральної нервової системи «включаючи мозок» (Marie L. Aucher)[1, с.15];

- зорова система формується до 4-го місяця вагітності, а розвиток фоторецепторів завершується до моменту народження. Наприклад, у внутрішньоутробному розвитку зір плода перебуває в стані тимчасової бездіяльності, оскільки він неможливий без світла. Проте, плід сприймає слабке помаранчеве світло при безпосередньому висвітленні живота матері.

Отже, плід, що розвивається внутрішньоутробно, запам'ятовує сенсорну інформацію та інформацію емоційного характеру, які отримує через організм матері та зберігає її на клітинному рівні. Це доводить існування феномену процесу безперервної реєстрації і запам'ятовування, який описали С. Рубінштейн та І. Менухін [1, с. 15; 7, с.14-16].

Усе вище перелічене сприяє подальшому формуванню та розумінню «схеми тіла» в якому активну участь приймає сформованість пропріоцептивної та вестибулярної систем. Так зване уявлення про

існування тривимірного тіла, інформація про його частини та їх взаємодію, можливість виявити межі власного тіла та виокремити його із середовища. Під час внутрішньоутробного розвитку це визначення: об'єму амніотичної рідини, довжини і положення пуповини, рухів кінцівок, торкання до стінок матки. А також спосіб життя матері та її емоційні переживання: прийняття (пізнання) чи відторгнення (паразиткування) плоду-дитини. Це пов'язано з тим, що емоції матері змінюють біохімічний склад обох організмів.

Особливу увагу в даній роботі приділяємо дослідженням які стверджують, що під час внутрішньоутробного розвитку дитині притаманні швидка та повільна фази сну, увесь інший час дитина активна. Під час фази швидкого сну дитина готується до легеневого дихання, оскільки, пришвидшується дихання без заковтування амніотичної рідини і супроводжується активними рухами.

На завершення 7-го місяця внутрішньоутробного розвитку дитина досягає такого рівня розвитку, що може вижити поза межами материнського тіла. А також починає «готуватися» до народження, що супроводжується змінами кумуляції (накопичення біологічно активних речовин) та фізичною активністю:

1. відбувається накопичення антитіл – у зовнішньому середовищі буде захист від мікробів та вірусів;
2. відбувається накопичення підшкірного жиру, готується до переходу в нестабільний температурний режим;
3. відбувається накопичення заліза – для будівництва червоних клітин крові;
4. відбувається повертання головою вниз до родових каналів;
5. рухи дитини стають сильнішими та частішими;
6. режим сну дитини починає співпадати с сонячним ритмом.

Також слід відзначити стадії моменту народження та їх подальший вплив на розвиток дитини:

- фізичні зміни в організмах матері та дитини;
- психологічні адаптивні реакції, що готують обох до фізичних змін та продовження розвитку.

Після народження у дитини починають формуватися нові «точки опори», що готують її до сприйняття нового середовища. Наприклад, спогади про внутрішньоутробний розвиток: серцебиття матері, торкання до себе, звуки ззовні та інше є перехідним етапом, що сприяє формуванню відчуття безпеки і дозволяє швидко адаптуватися до змінних умов зовнішнього середовища.

Перші дев'ять місяців після народження С. Монтанаро вважає «зовнішньою вагітністю» оскільки, стільки часу потрібно дитині щоб досягти скоординованої рухової взаємодії, формуванню вміння пристосовуватися до змінного середовища та переходу на тверду їжу. З

метою кращої адаптації та подальшої соціальної активності новонародженого визначено такі базові потреби:

1. безпосередній контакт з матір'ю: опора на орієнтири внутрішньоутробного життя, встановити референтні (перевага, вподобання) стосунки, сформувати спілкування з мамою яке буде моделлю для спілкування з іншими;

2. збереження біологічних ритмів: дитина отримує їжу та сон за потребою організму;

3. відповідно до систем орієнтирів формується порядок догляду на надання гігієнічних процедур;

4. простір для руху та спостереження;

5. задоволення потреби пізнавати світ усіма органами чуття.

Перші 6-8 тижнів після народження - це «симбіотичне життя» дитини та матері, в цей час фахівці виділяють такі форми близькості:

- носіння на руках;
- догляд за дитиною;
- годування.

На завершення симбіотичного періоду у дитини сформовано нові фундаментальні знання про середовище, що в подальшому впливатиме на сприйняття і реакцію, зміни в середовищі. А також готує дитину до природного роз'єднання, що переростає в «психологічне народження» (серія послідовних етапів входження дитини у зовнішню реальність).

Постійне бажання дитини вивчати оточуючий світ та встановлювати контакт з людьми часто супроводжується плачем, що може означати: «мені сумно», «побудь поряд», «поговори», «візьми на руки». І бажання дорослих оберегти дитину від надмірної стимуляції може призвести до виникнення «сенсорної депривації» (несформованість у дитини яскравості сприйняття і різноманітності враження). Власне базове відчуття довіри до оточення є першим стовпом – психологічного «ЕГО» та має сформуватися у немовляти до 2-го місяця життя.

Відомо, що не існує такого поняття як «інстинкт матері» або «інстинкт батька» є сензитивний період батьківства, який припадає на перші дні після народження та потребує безпосереднього контакту з дитиною. Велике значення для розвитку дитини відіграють стосунки між батьками, коли пара живе в гармонії у неї не буде спроб компенсувати власний емоційний дефіцит у стосунках з дитиною [4, с. 38-65; 6, с. 34-39; 7, с. 19-21].

Крім того діти тих батьків чий стосунки неміцні, не засвоять науки поваги до старших... Також стосунки між батьком та дитиною може зіпсувати мати яка «потакатиме» діям дитини ...і якщо вона прийме сторону дитини то між батьком та дитиною буде формуватися «незгода». Це тому, що жінка бачить в дитині лише опору в старості...

Батько та мати є «базове людське суспільство» в якому дитина має отримати свій перший досвід для розвитку... [8, с. 46]

Слід пам'ятати, все що ми робимо з дитиною є – освітою. Таким чином, носіння на руках, догляд за дитиною це форма спілкування та особистого контакту який формує «психосоматичну єдність» - вміти домовитися із собою означає бути в гармонії зі світом. Відповідно якщо дитина тривалий час не отримує відповіді на своє бажання спілкуватися зі світом і дорослими (не отримує тривалий час їжу, не має тілесного чи емоційного контакту з дорослим) може набути «деперсоналізації», що супроводжуватиметься психосоматичними симптомами які проявляються: захворюваннями шкіри, захворюваннями кишково-шлункового тракту та ін. [4, с. 89; 6, с. 74-90].

Отже, спілкування – це базова потреба живих істот щоб усе повторювати (наслідувати) і формуватись в процесі спілкування і взаємодії із середовищем. В перші місяці життя базовими засобами спілкування виступають: голос, запах, зоровий контакт як реакція на рухи дитини, її посмішку, плач. Неправильно трактовані батьками такі заохочення від дитини до спілкування, це: одразу дати їсти, соску, не вміння отримати чи дочекатись реакції дитини на якісь дії зі сторони батьків.

М. Клаус та Ф. Клаус стверджують, що для розвитку дітям потрібний супровід батьків який під час спілкування сприятиме формуванню та використанню нових можливостей. Автори визначають такі стани активності немовлят у перші місяці життя:

- спокійний стан – майже не рухається, лежить із розплющеними очима, стежить, прислухається (у такі періоди необхідно спілкуватись з дитиною: розмовляти, співати);

- активний стан – рухається (перебирає кінцівками, бавиться ручками та ніжками), активно розглядає все навколо, змінюється міміка (пропонуємо дитині активні ігри);

- неспокій – дитина дихає нерівномірно, рухи некоординовані, різкі, очі широко розплющені або замружені (такий стан дитини супроводжується плачем).

Використовуючи вище перелічені стани дитини з метою взаємоспілкування батьки сприяють тому, що немовля починає пізнавати світ усіма аналізаторними системами, і з'ясовує для себе:

- як виглядає предмет?
- як його можна тримати?
- який від на дотик?
- чи видає він звуки? Коли і які?
- чи пахне?
- який він на смак? [5, с.10-22].

Наприклад, в Японії 16 ст. так пропонували виховувати дитину: ...з немовлячого віку необхідно заохочувати хоробрість і перешкоджати

тому, щоб дитину залякували та дражили. Оскільки раз пізнане «боягузтво» буде переслідувати дитину усе життя... Батьки неправі, коли залякують дитину блискавкою, не дозволяють ходити в темні місця, розповідають страшні історії щоб дитина перестала плакати... Дитина виросте сором'язливою, якщо її постійно дорікати. ... Оберегайте дитину від жадібності... [8, с.45, 47].

Тобто, важливості перших років життя дитини надавали з прадавніх часів, а сучасні науки, однією з яких є нейрофізіологія, розкривають перед нами потреби дитини в засвоєнні безпосереднього людському досвіду. Необхідності базової інформації яку дитина отримує за допомогою тілесного контакту, запахів, голосу, звуків, і є матеріалом який формує основні «перцептивні структури» (відображення у свідомості людини предметів, явищ, цілісних ситуацій об'єктивного світу при їх безпосередньому впливі на органи почуттів.), що використовуються впродовж життя.

Дослідники відзначають, що впродовж перших 18 місяців життя дитини відбувається становлення сенсомоторної координації та формування особистості, тому до кінця першого року життя відбувається інтеграція вроджених та набутих реакцій біологічного походження. З 2-х до 5-ти років відбувається дозрівання асоціативних вторинних полів і формуються модально-специфічні функції, з 8-ми до 14-ти років відбувається розвиток просторової та квазіпросторової функцій, дозрівають лобні долі, що дозволяє здійснювати регулювання, програмування, контроль емоційно-вольових процесів та відбувається формування особистості (З. Дорошенко, Эрнст Й. Кіпхард, Ж. Піаже, І. Еллнебі) [1, с. 23].

Таким чином, враховуючи сучасні дослідження з нейрофізіології та нейропсихології можемо зробити висновки, що формування центральної нервової системи під час внутрішньоутробного розвитку та функціонування дитини у природному середовищі в активній взаємодії з дорослим впливають на формування особистості дитини, зокрема:

- нейропсихологічний блок розглядає інтеграцію в центральній нервовій систему як закономірний фізіологічний феномен, що дозволяє виділити такі принципи: фізіологічна архітектура системи, дозрівання мозку, ієрархія та локалізація вищих психічних функцій; складна послідовність формування вищих психічних функцій; динамічна локалізація вищих психічних функцій (кожен етап формується у певній послідовності та у визначеному віці); поступова латералізація вищих психічних функцій (включення в роботу обох півкуль, їх роль в локалізації формування і розвитку вищих психічних функцій); системна локалізація вищих психічних функцій (взаємодія визначених груп ВПФ, спосіб їх системної локалізації), Ж. Глозман, Н. Бехтерева, М. Іпполітова, Л. Цветкова [1, с. 23];

- психологічний блок передбачає формування інтеграційних процесів за такими принципами: принцип формування вищих психічних функцій у предметній діяльності; принцип позитивного формування і розвитку вищих психічних функцій; соціальний вплив на формування та розвиток мозку і вищих психічних функцій (Б. Величковський, В. Зінченко О. Лурія,) [1, с.23].

Враховуючи сучасні досягнення в області вивчення суспільної сутності людини в різних культурах особливу увагу приділяють співформуванню різних компонентів розвитку потреб з урахуванням еволюції людини. Таким чином, щоб дитина була щасливою та досягла самореалізації в зрілому віці, необхідно враховувати етапи формування та задоволення базових потреб, що виникають відповідно до віку:

- рука як інструмент що сприяв зміні середовища відповідно до власних потреб та заклав основу цивілізації. Робота руками приносить відчуття задоволення – «людина працююча»;

- здійснення дій, що сприяють виживанню та насичують і покращують життя (танці, музика). Гра сприймається як протиположна роботі, закладено інші цілі потребує не менше зусиль але ми робимо це за власним вибором – «людина що бавиться»;

- потреба в пошуку смислу буття, та розуміння світу – «людина розумна»;

- усвідомлення певного ступеня порядку та прийняття позиції що не все створене людиною – «людина релігійна»;

- потреба в участі, прийнятті рішень, здійсненні вибору – «людина політична»;

- людина що бажає усунути бар'єри між людьми шляхом визнання спільної природи та базових потреб [4, с.107-111].

Усі ці аспекти мають бути в балансі для підтримання фізичного та психологічного здоров'я, пам'ятаючи що закони психіки відрізняються від законів тіла. Перший етап соціального життя дитини відбувається зсередини, а зовнішній світ стає дзеркалом внутрішнього світу індивіда.

Враховуючи вищеописані етапи та принципи розвитку дитини раннього віку особливу увагу фахівцям необхідно звернути на сім'ї, що виховують дитину з інвалідністю, з так званим дизонтогенезом. На сьогоднішній день в Україні відкрито чотири центри раннього розвитку, планується відкриття ще десяти. Одним із завдань закладів цього типу є формування компетенцій у батьків які б сприяли встановленню взаємодії «батьки-дитина» за допомогою системи Раннє Втручання. Власне термін «раннє втручання» (з англ. Early Intervention) є чітко визначеним і загальноприйнятим у таких країнах як: США, Німеччина, Велика Британія, Швеція та інші. Реалізація цієї системи полягає у:

– діагностиці (визначення ступеня вираженості порушеного розвитку в дітей раннього віку та проблем у сім'ї, що виховує дитину);

- міждисциплінарному супроводі (заходи з метою адаптації середовища, батьків та дитини до виконання запланованих завдань);
- гармонізація психологічної атмосфери в родині (проведення тренінгів для батьків);
- профілактика виникнення вторинних психологічних та психосоматичних порушень у дитини;
- розробка рекомендацій для розв'язання найактуальніших для цієї родини питань;
- залучення дитини до освітніх та реабілітаційних програм з урахуванням індивідуальних потреб;
- підтримка батьків у взаємодії з батьківськими групами самопомоги [2, с. 170-172; 6; 7].

Висновки. Таким чином, розуміння нейрофізіологічних передумов розвитку дитини раннього віку лежить в основі порозуміння між немовлятами та їх батьками, а також побудові програми раннього втручання фахівцями. Власне вчасна фахова допомога, консультація, рекомендація сім'ям, що виховують дитину раннього віку, та вибір програм соціальної, психологічної, педагогічної абілітації й адаптації сприяють психосоціальному становленню гармонійно розвиненої дитини.

Бібліографія

1. **Заплатинська А. Б.** (2016) Технологія сенсорної інтеграції у корекційному вихованні дошкільників із дитячим церебральним паралічем : дис. ... канд. пед. наук. – Київ, – 215 с. 2. **Кукуруза Г. В.** (2013) Психологічна модель раннього втручання: допомога сім'ям, що виховують дітей раннього віку з порушеннями розвитку: монографія. – Х.: Точка, – 244 с. 3. **Литвак М. Е.** (2011) Психологический вампиризм : учебное пособие по конфликтологии - Ростов н/Д : Феникс, – 256, [1] с. 4. **Монтанаро С. К.** (2013) Понимание человека. Важность первых трех лет жизни; пер. с англ. Л.Н. Калинниковой ; ред. А. И. Пугачёв. – СПб. : «Реноме», - 203 с. 5. **Полински Л.** (2008) «РЕКІР: игра и движение. Более 100 развивающих игр для детей первого года жизни» / Переводчик: О. Попова. Издательство: Теревинф – 121 с. 6. **Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція)** (2014). У2 ч. Ч.І Від народження до трьох років; наук. кер. О.Л. Кононко. – Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», - 204 с.. 7. **Програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років «Оберіг»** (2014) .– Тернопіль : Мандрівець, – 160 с. 8. **Цунэтомо Я.** (2013) Кодекс Бусидо. пер. з яп. Н. М. Козлова ; ред. К.В. Лимаренко. – Харків: ТОВ «Видавництво Фоліо», 254 с.

References

1. **Zaplatynska A. B.** (2016) Tehnologiya sensornoyi integraciyi u korekciynomu vihovanni doshkilnikov iz dityachim cerebralnim paralichem : dis. ... kand. ped. nauk. – Kiyiv, – 215 s. 2. **Kukuruza G. V.** (2013) Psihologichna model rannogo vtruchannya: dopomoga sim'yam, sho viovuyut ditej rannogo viku z porushennyami rozvitku: monografiya. – H.:

Tochka, – 244 s. 3. **Litvak M. E.** (2011) Psihologicheskij vampirizm : uchebnoe posobie po konfliktologii - Rostov n/D : Feniks,. – 256, [1] c. 4. **Montanaro S. K.** (2013) Ponimanie cheloveka. Vazhnost pervyh treh let zhizni; per. s .angl. L.N. Kalinnikovej ; red. A. I. Pugachyov. – SPb. : «Renome», - 203 s. 5. **Polinski L.** (2008) «PEKiP: igra i dvizhenie. Bolee 100 razvivayushih igr dlya detej pervogo goda zhizni» / Perevodchik: O. Popova. Izdatelstvo: Terevinf – 121 s. 6. **Programa rozvitku ditini doshkilnogo viku «Ya u Sviti» (nova redakciya)** (2014). U2 ch. Ch.I Vid narodzhennya do troh rokiv; nauk. ker. O.L. Kononko. – Kiyiv : TOV «MCFER-Ukrayina», - 204 s.. 7. **Programa rozvitku ditej vid prenatalnogo periodu do troh rokiv «Oberig»** (2014). – Ternopil : Mandrivec, – 160 s. 8. **Cunetomo Ya.** (2013) Kodeks Busido. per. z yap. N. M. Kozlova ; red. K.V. Limarenko. – Harkiv: TOV «Vidavnictvo Folio», 254 s.

Received 11.11.2019

Accepted 10.12.2019

УДК 378.22.016:376-056.264

DOI 10.32626/2413-2578.2020-15.78-90

А. І. Каплієнко

akaplienko978@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2981-6877>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ ДО РОБОТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Відомості про автора: Каплієнко Анастасія Іванівна, аспірант IV курсу кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського, м. Одеса, Україна. У колі наукових інтересів: інклюзивна освіта дітей з особливими освітніми потребами, формування готовності майбутніх вчителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії, інклюзивна освіта в позашкільні. E-mail: akaplienko978@gmail.com

Contact: Kapliienko Anastasia Ivanivna, PhD student, 4th year, Department of Family and Special Pedagogy and Psychology of The South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky, Odessa, Ukraine. In the sphere of scientific interests: inclusive education of children with special educational needs, formation of readiness of future speech therapists to work in the conditions of inclusion, inclusive education in out-of-school. E-mail: akaplienko978@gmail.com